

bitig

MSKÜ EDEBİYAT FAKÜLTESİ
DERGİSİ

bitig

MSKU Journal of Faculty
of Letters and Humanities

Sorumlu Yazar

Corresponding Author

Çağlar SAYGAN

e-posta:

caglar.saygan17@gmail.com

0000-0002-1821-9

Gönderim Tarihi / Received

12.09.2021

Kabul Tarihi / Accepted

21.11.2021

Atıf / Citation

Saygan, Çağlar (2021), "II. Murad ve II. Mehmed Arasındaki Mektuplaşma Hadisesine Bir Bakış", *bitig Edebiyat Fakültesi Dergisi*, C. 1, S. 2, s. 330-347.

ARAŞTIRMA MAKALESİ

Research Article

II. Murad ve II. Mehmed Arasındaki Mektuplaşma Hadisesine Bir Bakış

A General Overview on the Correspondence Incident between Murad II and Mehmed II

Öz

II. Murad, hâkimiyet devrinde Anadolu ve Rumeli'de önemli fetihlerde bulunmuş ve devletinin sınırlarını genişletmiştir. Ancak başarısızlık ile sonuçlanan Belgrad kuşatmasının ardından, Rumeli'de yaşanan bir dizi mağlubiyet İzladi Savaşına yol açmıştır. İzladi Savaşı sırasında Macaristan'ın liderliğindeki Haçlılar ile ittifak içinde olan Karamanoğulları da Anadolu'da Osmanlıların aleyhine faaliyette bulunmuşlardır. Rumeli'deki Haçlı tehdidini ortadan kaldıran II. Murad, Karamanoğulları üzerine yönelmiş ve burada da durumu kontrol altına almıştır. Macaristan ile Edirne-Segedin anlaşmasını ve Karamanoğulları ile de Yenişehir Sevgendnâmesi'ni yaparak devletini bulunduğu zor durumdan çıkardığı kanaatine varan II. Murad, yaşadığı maceralı ve zor saltanat devri sonrasında oğlu II. Mehmed'in lehine tahttan feragat etmiştir.

II. Murad devlet işinden elini çektikten sonra Manisa'ya yerleşmiştir. Osmanlı tahtında yaşanan değişiklik neticesinde, Osmanlı Devleti'nin rakipleri bir araya gelerek Rumeli'de, başta Macaristan olduğu halde yeni bir Haçlı ordusu meydana getirmişler ve Osmanlı Devleti'ne saldırmışlardır. Bu zor durumdan kurtulmak amacı ile II. Murad'ın hükümdarlığında yanında bulunan ve II. Mehmed devrinde de görevine devam eden devlet ricali, Manisa'da ikamet eden II. Murad'ı tekrar geri getirmeyi planlıyor ancak karşılarında olan II. Mehmed taraftarı diğer devlet adamları, genç padişahın bu badireli dönemde ordunun başında bulunup saltanatını sağlamlaştırmasını arzu ediyorlardı. Sonunda II. Murad'ın ordunun başında olmasını isteyen ve başında Vezir-i azam Çandarlı Halil Paşa'nın bulunduğu hizbin faaliyetleri neticesinde, II. Murad tekrar devletin başına geçmiş ve Haçlıları Varna Savaşında durdurmayı başarmıştır.

İşte bu geçiş sırasında II. Murad'ı Haçlılar ile karşılaşmak amacıyla ikna etmek için yollanan mektup veya mektuplarda geçen "Baba, eğer

padişah siz iseniz geliniz ve ordunun başına geçiniz. Yok, eğer padişah ben isem, size emrediyorum! Gelip ordunun başına geçiniz.” sözü tarihi kaynaklarda en erken tarihli olarak Kemâlpaşazâde'nin *Tevârih-i Âl-i 'Osmân* adlı eserinin VI. defterinde bulunmaktadır. Bu eser, ardından gelen kroniklere kaynaklık edip bu mektup hadisesini ortaya çıkarmıştır. Fakat bu anlatıma karşılık Varna Savaşı'na şahitlik eden Anonim Gazavâtnâme ve bu devirde yazılan diğer kroniklerle beraber arşiv belgelerinde de böyle bir bilgiye rastlayamadık. Bu sebeple Kemâlpaşazâde'de geçen anlatım eserin yazıldığı dönemin siyasi ve sosyal gereksinimleri göz önünde bulundurularak tahlil edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Varna Savaşı, II. Murad, II. Mehmed, Mektup, Çandarlı Halil Paşa

Abstract

During his reign, Murad II made important conquests in Anatolia and Rumelia and expanded the borders of his state. However, after the unsuccessful siege of Belgrade, a series of failures in Rumelia led to the Battle of Zlatitsa. During the Battle of Zlatitsa, the Karamanids, who were in alliance with the Crusaders led by Hungary also acted against the Ottomans in Anatolia. Eliminating the Crusader threat in Rumelia, Murad II advanced on the Karamanids and took also the control in there. After the adventurous and difficult reign, Murad II concluded that the state got out of the difficult situation by making the Peace of Szeged with Hungary and the Yenisehir Sevgendnâme with the Karamanids, he abdicated the throne in favor of Mehmed II.

Murad II settled in Manisa after he withdrew from the state affairs. As a result of the change in the Ottoman throne, the rivals of the Ottoman Empire came together and formed a new Crusader army in Rumelia under the leadership of Hungary and attacked the Ottoman Empire. In order to get rid of this difficult situation, the state dignitary, who was with Murad II's reign and continued their duty during the reign of Mehmed II had planned to bring back Murad II, who was in Manisa. But the other statemen who were followers of Mehmed II wanted the young sultan to be the head of the army in this critical period and consolidate his reign. In the end, as a result of the activities of the faction that wanted Murad II to be at the head of the army and headed Grand Vizier Candarlı Halil Pasha, Murad II took over the state again and managed to stop the Crusaders in the Battle of Varna. During this transition, the letter sent to persuade Murad II with the purpose of encounter the Crusaders passing in the letters “Father, if you are the sultan, come and lead your armies. If I am the sultan I hereby order you to come and lead my armies.”. These words were firstly found in the sixth register of Ibn Kemal's work named "*Tevârih-i Âl-i 'Osmân*" in historical sources.

This work had revealed the letter incident as it became the source of the following works. However, in response to this narrative, we could not find such information in the Anonymous Gazavâtnâme, which witnessed the War of Varna, and other chronicles written in this period. For this reason, the narration in Ibn Kemal's work has been analyzed considering the political and social needs of the period in which the work was written.

Key Words: Battle of Varna, Murad II, Mehmed II, Letter, Candarlı Halil Pasha

Giriş

Osmanlı Devleti'nde II. Murad tahttan kendi arzusu ile feragat eden tek padişah olma özelliği taşır. 1443 yılındaki İzladı Savaşı'nın ve yaşadığı yoğun siyasi-askeri hayatın neticesinde tahtı oğlu II. Mehmed'e bırakmıştır. II. Mehmed'in bu ilk saltanat döneminde yaşadıkları ileride onu “Fatih” olacağı ikinci saltanat devrine hazırlayacaktır. İlk saltanat döneminde devletin karşılaştığı Haçlı tehlikesi sebebi ile Vezir-i azam Çandarlı Halil Paşa'nın siyasi politikası neticesinde devletin başına tekrar gelen II. Murad, Varna Savaşı'nda Haçlıları mağlup edip büyük bir zafer

kazanmıştır. Burada II. Murad'ın tahta çağırılma hadisesi hakkındaki bilgi günümüzde adeta bir "mütearife" haline dönüşmüştür ve şu deyişi hatırlatır niteliktedir: "*galat-ı meşhur lügat-ı fasihten evlâdır/ sözlükte ayan beyan olansansa meşhur olmuş hata daha iyidir.*" Böyle bir bilgi tarihi kaynaklarda Kemâlpaşazâde, Hoca Sadeddin Efendi ve Solakzâde Mehmed Hemdemî'nin eserlerinde geçmektedir. Osmanlı Devleti'nin erken devirleri hakkında kaynak sıkıntısı bulunmaktadır. Ancak olayın yaşandığı döneme çağdaş bazı eserlerde bu bilginin tersi bilgiler ihtiva etmektedir. Çalışmamızda öncelikle Varna Savaşına giden süreç hakkında bilgi verilerek konu ile ilgili bilgi verildikten sonra Varna Savaşı ve mektup hadisesi ile birlikte bu anlatımın ortaya çıkmasına kaynaklık eden Kemâlpaşazâde'deki bilginin tahlili ve diğer kronikler ile karşılaştırması yapılarak bu hadisenin açıklığa kavuşturulması amaçlanmaktadır.

1- II. Murad'ın Tahtı Bırakmasına Giden Süreç

Sultan I. Mehmed'in (Çelebi Mehmed'in) oğlu olan II. Murad, babasının ölümü ile 23 Cemâziyelâhir 824 (25 Haziran 1421) yılında tahta çıkmıştır (İnalçık 2006: 164). Tahta çıktıktan sonra iç karışıklıklarla mücadele eden II. Murad, Rumeli'de ve Anadolu'da önemli fetihler gerçekleştirmiştir. Macaristan Kralı Sigismund'un 1437 yılında vefat etmesi ile Macaristan'da meydana gelen iç karışıklıklardan istifade eden II. Murad, Osmanlı topraklarını genişletmeye çalışmıştır (İnalçık 2006: 168). Bu politika neticesinde II. Murad 842(1439) yılında Sırbistan'ın başkenti Semendire'yi ele geçirmiş ve Sırbistan topraklarını, devleti bünyesine katmıştır (Hadîdi 2015: 185-187; Neşri 2008: 288; Oruç Beğ 2008: 61). Bunun sonucunda ülkesini kaybeden Sırbistan Despotu Georg Brankovic, Macaristan'a sığınmıştır (Neşri 2008: 288). Mezkûr olaylara ek olarak Bosna Krallığı haracgüzâr konumuna getirilmiştir (Âşıkpaşazâde 2013: 166).

Bu başarılı siyasi durum 844(1440) yılında Macaristan'ın hâkimiyeti altında bulunan Belgrad'ın Osmanlılar tarafından kuşatılmasının başarısızlıkla sonuçlanmasıyla tersine dönmüştür (Hadîdi 2015: 183-184; Menage 1984: 89). Sonrasında ilki Mezd Bey'in ve diğeri Rumeli Beylerbeyi Şehabeddin Paşa'nın komutasında olan iki büyük Macaristan seferi başarısızlıkla sonuçlanmıştır (Âşıkpaşazâde 2013: 170-171; Neşri 2008: 290-291; Oruç Beğ 2008: 62-63). Rumeli'nde bu olaylar yaşanırken, Anadolu'da Karamanoğulları Beyliği, Ankara, Kütahya ve Hamid ili topraklarına saldırı gerçekleştirmiştir (Neşri 2008: 291-292). II. Murad, 846(1443) yılında oğlu Alaeddin'i de yanına alarak sefere çıkmış, Karamanoğulları Beyliğini ele geçirmiş,

sonrasında II. Murad, Karamanoğlu İbrahim Bey'in eşi yani kız kardeşi aracılığı ile Karamanoğlu'na ülkesini geri bağışlamıştır (Âşıkpaşazâde 2013: 172-173; Neşri 2008: 292-293). Osmanlıların aleyhine gerçekleşen bu siyasi ve askeri durum sonucunda, Macarlar-Sırlar ve Karamanoğulları arasında bir ittifak kurulmuştur (Âşıkpaşazâde 2013: 173-174; Neşri 2008: 293). Macaristan Kralı Ladislas önderliğinde bulunan Hristiyan kuvvetleri, Rumeli'nde harekete geçmiş, İzladi Geçidi'nde karşılaşan Osmanlı kuvvetleri burada Haçlıları durdurmuştur (Anonim Gazavâtnâme 1989: 21-25). Ancak kaçan Haçlı askerlerini takip eden Osmanlı kuvvetleri, Şehirköy Derbendin'de kurulan pusuda mağlup olmuşlardır (Anonim Gazavâtnâme 1989: 25-26; Anonim Tevârih-i Âl-i Osman 1992: 72). İzladi Savaşı 1 Şâban 847(24 Kasım 1443) tarihinde gerçekleşmiştir (İnalçık 2006: 168). Rumeli'nde yaşanan bu olaylardan cesaret alan İskender Bey, Arnavutluk'ta yeni bir isyan çıkartarak Osmanlılara karşı hakimiyet mücadelesine girişmiştir (İnalçık 2006: 168). İzladi Savaşına müteakip alınan yenilgiden sonra iki taraf arasında Edirne-Segedin anlaşması yapılmıştır. Edirne'de 24 Safer 848(12 Haziran 1444) tarihinde yapılan anlaşma, Macaristan'da Haçlı tarafınca da onaylanmıştır (İnalçık 2006: 168). Anlaşma gereğince Sırbistan toprakları, Macaristan'a sığınan Sırp Despot Georg Brankovic'e geri verilmiştir (Anonim Gazavâtnâme 1989: 31-35; Âşıkpaşazâde 2013: 174; Neşri 2008: 294; Oruç Beğ 2008: 64; Rûhî 1992: 441). Ayrıca Macaristan ve Osmanlılar sınırlarını oluşturan Tuna Nehrini aşmayacak, Bulgaristan topraklarında Osmanlı hâkimiyeti tanınacak ve Eflak Beyliği'nin tabiliği devam edip vergi verecek fakat Eflak Beyi'nin Padişah'ın yanına gitme görevi son bulacaktı (İnalçık 2006: 168-169). Bunun yanı sıra iki tarafın elindeki esirlerin değişimi yapılacaktır (Âşıkpaşazâde 2013: 174). Osmanlı tarafı, anlaşma gereğince Macaristan Kralı Ladislas, Hunyadi Yanoş ve Sırbistan Despotu'nun saldırmazlık yemini etmesini talep etmiştir (Anonim Gazavâtnâme 1989: 31-35).

Rumeli'nde anlaşma sağlanınca II. Murad, Anadolu'da Osmanlı topraklarına saldıran Karamanoğulları üzerine bir kez daha sefere çıkmıştır. Sefere çıkarken Edirne'de yerine oğlu II. Mehmed'i kaymakam olarak bırakmıştır (Anonim Gazavâtnâme 1989: 33-36). Karamanoğulları'nın Osmanlı topraklarına karşı saldırıya geçmesinde Osmanlılar ile Macarlar arasında mücadeleden istifade etmek istemeleri ve Bizans İmparatoru'nun kışkırtması etkili olmuştur (Anonim Gazavâtnâme 1989: 33-36). Sonrasında Osmanlı kuvvetleri karşı saldırıya geçince, Karamanoğlu İbrahim Bey geri çekilmiş ve barış anlaşması yapılmıştır (Anonim Gazavâtnâme 1989: 35-36). Yenişehir Sevgendnamesi olarak adlandırılan ve 1437 yılında yapılan bu antlaşma ile

Osmanlıların aldığı toprakların mülkiyetinin Osmanlılar'da kalması garanti altına alınmıştır (Emecen 2019: 120).

Batıda ve Doğuda rakip güçlerle yapılan mücadelelerde tam başarı kazanılmışken, 1443 yılının ekim ayında büyük oğlu Alaeddin'in ölüm haberi II. Murad'ı derinden etkilemiştir (İnalçık 1954: 57). II. Murad, Karamanoğlu üzerine yaptığı seferden dönüşte Mihaliç\Karacabey'de yeniçerilerin ve devlet ricali önünde Cemâziyelevvel 848(Ağustos 1444) yılında tahttan çekilmiş ve Manisa'ya yerleşmiştir (Anonim Gazavâtnâme,1989: 36). İzladi Savaşı dönüşünde Edirne'de tahttan çekildiğine dair bilgiler de mevcuttur (Âşıkpaşazâde 2013: 174-175; Enverî 2012: 39; Kemâlpaşazâde Tevârih-i Âl-i Osmân VI. Defter: 2a; Menage 1984: 90; Neşri 2008: 294-295; Oruç Beğ 2008: 64-65). İzladi Savaşı sonrasında gönderilen fetihnamelerde ve Yenişehir Sevgendnamesin'de II. Murad ve Şehzade II. Mehmed'in isimleri birlikte geçmektedir. Bu durum yönetimin paylaşıldığını düşünmemize sebep olabilir. Ancak Şehzade Mehmed'in II. Mehmed olarak devletin dizginlerini eline alıp tahta tam olarak geçmesi babası II. Murad'ın Mihaliç'te tahttan Şehzade Mehmed lehine feragat ettiğini ifade etmesiyle olmuştur (İnalçık 1954: 62-64). II. Murad'ın tahttan çekilme tarihi ile ilgili olarak kaynaklarda verilen bilgilerde birlik olmadığı bazı kaynakların 844 yılını kabul ettiği (Hadîdî 2015: 208), bazılarının 847 yılını kabul ettiği görülmektedir (Anonim Tevârih-i Âl-i Osmân 1992: 72). II. Murad tahttan çekilirken orada bulunan devlet adamlarına ve askerlere şöyle hitap etmiştir:

“Bakın beğler paşalar, bu âna gelince Pâdişâhınız ben idim, ba'd'el-yevm Pâdişâhınız oğlumdur, imdî göreyim sizi, nice geçünürsünüz ve nice tedbîr edüb her işe nice çalışırsınız, göreyim sizi dedi. Zîrâ ben cümle tâc u tahtımı ve 'unvanımı fi'l-cümle oğluma verdim. Hâlâ Pâdişâh oğlumu bilesiz.” (Anonim Gazavâtnâme 1989: 36-37).

Tahttan çekilmeden evvel yaşanan son olaylar nedeniyle, II. Murad'ın meşruiyetinin sorgulanmaya başlamasına neden olmuş, devlet içerisinde savaşlarda alınan yenilgilerin müsebbibinin II. Murad'ın yönetim anlayışının başarısızlığı olduğunu düşünenler artmaya başlamıştı. İşte böylesi bir ortamda II. Murad'a karşı ortaya çıkan tepki daha üst perdeden terennüm edilmeye başlamıştı (Emecen 2019: 120). Devlet içerisinde kendine karşı gelişmeye başlayan eleştirilerle birlikte, muhtemelen bizatihi II. Murad'ın kendisi de vicdanını teskin edememiş, yenilgilerden kendisini sorumlu tutmuş olmalıdır. Tüm bunlara ek olarak çok sevdiği oğlunu kaybetmenin verdiği acıyla dünyevî işlerden soğuyan II. Murad, tahtı bırakarak Manisa'ya yerleşti. II. Murad, bu kararının ardından dünya işlerine kayıtsız olmalarıyla tanınan, yalın ayak, çıplak dolaşan, abadan yapılmış elbiseler giyen bir tarikata katılır (Chalkokondyles 2005: 205-206; Konstantinovic 2019: 56). Bu tarikatın Kalenderiler olduğu anlaşılmaktadır (Ocak 2017). II. Murad'ın bu Kalenderiler'e katılması, farklı

kaynaklarda geçen II. Murad'ın tahtı bıraktıktan sonra kendini içkiye verdiği, bilgisiyle de uyumlu görünmektedir (Broquiere 2000: 239-241). II. Murad, Manisa'ya yerleştiğinde, geçimi için Menteşe, Saruhan ve Aydın sancaklarının gelirleri sabık padişaha gelir olarak tahsis edilmiştir (Rûhî 1992: 441).

İşte tamda böylesi bir ortamda tahttan Şehzade Mehmed lehine çekilen II. Murad, sağlığında tahtı oğluna bırakmakla daha önce benzeri görülmemiş bir karara imza atmış oldu. Zira tahttan kendi rızasıyla çekilmiş dahi olsa neticede “sâbık padişah” olarak II. Murad hayattayken henüz çocuk yaşta olan “genç padişah”ın devrin iktidarı belirleme/etkileme gücüne sahip ümera ve ulema gibi dönemin baskı grupları konumunda bulunan zümreleri tarafından kabul görmesi tam olarak mümkün değil gibiydi. Devlet içinde dahi meşruiyeti tartışma konusu olan ve henüz çocuk yaşta olan bir padişahın tahta geçmiş olması, Osmanlı Devleti'nin rakipleri için kaçırılmaz bir fırsat ortaya çıkarmıştı. Böylesi bir ortamda Osmanlılar aleyhine yapılacak bir ittifakla rakipleri oldukça kazançlı olabilirlerdi.

2- II. Murad'ın Ordunun Başına Geçmesi ve Varna Savaşı

II. Murad, tahtı oğlu II. Mehmed'e bırakması ile Osmanlıların rakiplerinin harekete geçmesine neden olmuştu. Osmanlı Devleti'nin başında “çocuk yaşta” bir padişah bulunmasından ilk olarak istifade etmeye çalışan devlet Bizans oldu. Bizans İmparatoru bu taht değişikliğinden istifade edebilmek için ilk hamle olarak, ellerinde olan Şehzade Orhan'ı Osmanlılar üzerine yollamış, ancak Şehzade Orhan kendisine destek bulamayıp, üzerine gönderilen kuvvetler karşısında tutunamayıp kaçmak mecburiyetinde kalmıştı (Anonim Gazavâtnâme 1989: 37-39). Bizans İmparatoru ilk planı başarısız olunca ikinci planını yürürlüğe koydu. Edirne-Segedin anlaşması sonrasında II. Murad'ın Karamanoğulları üzerine sefere çıkmış olmasından istifade eden (İnalçık 1954: 3) Bizans İmparatoru, Osmanlılara karşı yeni bir haçlı seferi tertip etme planları yapmaktaydı. Bizans İmparatorunun daha önce Avrupa seyahatinde sözünü aldığı Haçlı donanması boğazlara doğru ilerliyordu (İnalçık 1954: 3). Macaristan Kralı Ladislas'ın yanında bulunan Papalık Temsilcisi Kardinal Cesarini ve Bizans İmparatoru, Macaristan Kralı Ladislas'ı bu ittifaka dahil etmeye çalışmaktaydı. Eğer Haçlı donanması boğazları kapatırsa II. Murad hiçbir şekilde Rumeli'ye geçemez ve tecrübesiz padişahın yönetimindeki Osmanlı ordusunu bozguna uğratmak çok kolay olurdu (İnalçık 1954: 3-4). Macaristan Kralı Ladislas'ı Osmanlılara karşı kışkırtan bir diğer siyasi teşekkülde Karamanoğulları idi. Karamanoğlu İbrahim Bey, Macaristan'a elçi göndermiş ve eğer iki taraftan saldırıya

geçerlerse Osmanlıların Anadolu topraklarının kendisine, Rumeli topraklarının ise Macarlara verilmesi şartıyla ittifak yapmıştı (Kemâlpaşazâde: 2b). Bu anlaşmanın İzladi Savaşı öncesinde yapıldığına dair bilgiler de bulunmaktadır (Âşıkpaşazâde 2013: 174; Hadidi 2015: 189; Neşri 2008: 293).

Âşıkpaşazâde bu ittifak için İbrahim Bey'in ağzından şu cümleleri sarf etmiştir:

“Ne durursun? Üşde Osmanoğlu delü oldu. Tahtını bir oğluna verdi. Kendü çalıcı avratlar ile bağlar bucağında yiyüp içüp yürür. Vilâyetden elin çekdi. İmdi fırsat sizündür ve bizümdür.” (2013: 175).

Kemâlpaşazâde de ise bu ittifak görüşmeleri şu şekilde zikrolunmuştur:

“Osmân oğlu saltanatdan ferâgat idüb dârü'l-mülkinden çıkdı. kenâra getdi tedbîr-i hâm idüb bir nâpuhte oğlânı yerine geçirüb serîrine sultân etdi. ulû begler ânı kiçi yâşda görürler begenüb begenmezler eski begleri tururken degme kez emrine bâş eğüb beg dimezler. eyyâm-ı fetredür hengâm-ı fırsatı fevt itmeyâlüm sen ânârüdan gel ben berüden varayın ‘Osmânlu’ya iki bâşdan ulaşalum dostâne ittifâk idüb düşmeni ortadan götürelüm Ânâtoli benim olsun Rümili senün olsun mülki iki kardâş gibi üleşelüm.” (Kemâlpaşazâde: 2b).

Burada ki anlatımlardan da anlaşılacağı üzere Osmanlı Devleti'nin rakipleri Osmanlı tahtındaki değişiklikten memnuniyet duyuyorlardı.

Karamanoğulları ve Macar-Sırp ittifakı hususunda yaşanan gelişmelere Katolik Kilisesinde önceden başlayan bazı gelişmeler de eklenince, Osmanlılar birden karşılarında büyük bir ittifakla karşı karşıya kalmışlardır. Bizans İmparatoru VIII. Ioannes, yanında bulunan patriklerle beraber 1437 yılında İtalya'ya piskoposlar kurultayı ve kiliselerin birleştirilmesi amacı ile gitmişti (Anonim Gazavâtnâme 1989: 2; Doukas 2008: 188; Spandunis 2015: 56). Floransa'da Papa IV. Eugenius ile birlikte İmparator VIII. Ioannes Yunan ve Latin dini ayinlerinin uyumlu hale gelmesi amacı ile yürütülen görüşmeler üç buçuk yıl sürmüştü. İmparator VIII. Ioannes Avrupa'nın değişik yerlerinde kutsal mekânları görmek ve Haçlı seferi için taraftar bulmak amacı ile geziler düzenlemiş ve bu çabaları sonucunda bazı devletlerden destek sağlamıştı (Spandunis 2015: 56-57). Bu Avrupalı devletler, Osmanlılarla girişilecek mücadelede Çanakkale Boğazı'nı kapatarak Anadolu ile Edirne hattını kesmek amacıyla Haçlı gemileri yollamıştı (Chalkokondyles 2005: 160-161; Doukas 2008: 196). İmparator, Papa ile görüşmeye gitmeden evvel II. Murad'a haber vermiş, buna kızan II. Murad, İstanbul'u kuşatmak istemiş ancak bu durumun Ortodoks ve Katolik dünyasının birleşmesini kolaylaştıracağından endişelenen Çandarlı Halil Paşa, II. Murad'ı bu düşüncesinden vazgeçirmişti (Zinkeisen 2011: 496-497).

Macaristan önderliğindeki Haçlı ordusu, Tuna nehrini geçip Balkanlarda ilerlemeye başlamıştı (Anonim Tevârih-i Âl-i Osmân 1992: 72; Anonim Gazavâtnâme 1989: 41-

55; Âşıkpaşazâde 2013: 176; Hadîdî 2015: 193; Kemâlpaşazâde: 3b; Neşri 2008: 295; Oruç Beğ 2008: 65; Rûhî 1992: 442). Bu sırada Edirne’de kanlı bir şekilde bastırılan Hurufî ayaklanması ve büyük bir yangın meydana gelmişti (İnalçık 2019: 124). Yaklaşan Haçlı kuvvetlerine karşı Edirne’nin etrafına hendekler kazılmış ve halk kalenin içerisine alınmıştı (Anonim Gazavâtnâme 1989: 43). Haçlıların ilerlemesi karşısında, Osmanlı devlet erkânı düşmanı karşılamak için II. Murad’ı geri çağırma’yı düşündüler. Osmanlı devlet ricalinde II. Murad’ı tekrar tahta davet etme yönündeki ilk düşünce, Şehzade Orhan’ın bir tehdit olarak ortaya çıkması neticesinde olmuştu (Anonim Gazavâtnâme 1989 37). Daha önce ortaya çıkan tehdide göre, içinde bulunulan durum çok daha tehlikeliydi. II. Mehmed ve yanında bulunan devlet adamları, II. Murad’ın geri çağırılmasına yanaşmıyor, aksine II. Mehmed’in derhal düşmanı karşılamak amacı ile harekete geçmesini istiyorlardı (İnalçık 2019: 124-125). Ancak ordunun başında II. Murad’ın bulunması gerektiğine inanan Veziriazam Çandarlı Halil Paşa ve yandaşları, Karadeniz’e saldırı ihtimali olduğunu öne sürerek genç padişahı bu harekettten vazgeçirdiler (İnalçık 2019: 125). Düşman ile karşılaşırken başkent Edirne’yi tehlikeye atmamak gerekiyordu. İşte böylesi bir ortamda Veziriazam Çandarlı Halil Paşa’nın gayretiyle II. Murad’ı ordunun başında sefere çıkmasına ikna etmek için Kassâbzâde Mahmud Bey, Manisa’ya gönderildi. Yapılan ikna çalışmaları neticesinde II. Murad ordunun başında sefere gitmeyi kabul etmiştir (Anonim Gazavâtnâme 1989: 42-43). İşte II. Murad’ı tahta geçmeye ikna etmek için II. Mehmed tarafından babasına bir mektup gönderildiği şeklinde bir bilgiye öncelikle bazı Osmanlı kroniklerinde akabinde de modern araştırmalarda yer verildiği görülür. Bu mektup gönderme hadisesini konu edinen ilk Kemâlpaşazâde’dir. Kemâlpaşazâde’nin *Tevârîh-i Âl-i ‘Osmân* adlı eserinde:

“Eger bu diyâruün şehriyâriseñ külli-i vilâyetüñi himâyet eyle ve eger r’aiyyet olmağa rağbet itdünise ânuñ hükümüñi r’iyyet eyle Suñân-ı zamânuñ da’vetine icâbet idüb emr-i vâcibü’l kabûline itâat eyle” (Kemâlpaşazâde: 4a-4b).

Mektup gönderme hadisesinden bahseden bir başka tarih yazarı olan Hoca Sadeddin Efendinin *Tâcü’t-Tevârîh* adlı eserinde şu şekilde bir bilgi bulunur:

“Eger saltanat ve cihândârı cenâblarına müte’allik ise def-i ‘adüvviye mübâşeretleri farz-ı ‘ayindir ve eger bu cânibe müte’allik ise ulu’l-emre itâat-ı lüzümü zamir-i münirlerinin m’alûmıdır” (Hoca Sadeddin 1279(1862-1863): 379).

Yine Solak-zâde Mehmed Hemdemî, *Solak-zâde Tarihi* eserinde II. Mehmed’in ağzından çıkmış olduğu ifade edilen şu sözlere yer verilir:

“Eger saltanat cihândârı kendülere müte’allik ise def-i adâya mübâşeretleri farz-ı ayindir ve eger bu canibe müte’allik ise ulu’l-emre itâatleri dahi zamir-i münirlerinin.” (Solak-zâde 2015: 257).

Mezkûr müellifler mektubun muhtevası hakkında bu şekilde bilgi vermektedirler. Çandarlı Halil Paşa'nın gayretleri/ısrarı sonrasında II. Murad, ordunun başına geçmek için Manisa'dan yola çıkmıştır (Âşıkpaşazâde 2013: 176; Neşri 2008: 295; Oruç Beğ 2008: 65). Gelibolu'ya geldiğinde boğazda Haçlı donanmasının geçişi kapattığını görmüş ve Kocaeli'ne doğru hareket edip, Yenicehisar taraflarında bir gemi ile Rumeli yakasına geçmiştir (Anonim Tevârih-i Âl-i Osmân 1992: 73; Anonim Gazavâtnâme 1989: 48; Âşıkpaşazâde 2013: 176; Hadidi 2015: 193; Kemâlpaşazâde: 5a; Neşri 2008: 295-296; Oruç Beğ 2008: 65-66; Rûhi 1992: 442). Çanakkale Boğazında bulunan Hıristiyan gemilerini, Kara Rahman oğlu Hamza Bey komutasındaki Osmanlı donanması dağıtmış ve Anadolu'dan asker ve mühimmatın geçmesi mümkün olmuştur (Kemâlpaşazâde 6a). II. Murad'ın ve Anadolu birliklerinin Rumeli'ne geçmesi ile Varna Ovasına varılmış ve savaş düzeni alınmıştır (Anonim Gazavâtnâme 1989: 57; Kemâlpaşazâde: 7a; Oruç Beğ 2008: 66-67). İki taraf 28 Receb 848(10 Kasım 1444) Salı günü karşı karşıya gelmiştir (İnalçık 2006: 169). Muharebe başladıktan sonra Rumeli Beylerbeyi Karaca Bey şehit düşmüş ve Anadolu ile Rumeli askerleri dağılmıştır (Anonim Tevârih-i Âl-i Osmân 1992: 73; Anonim Gazavâtnâme 1989: 63-64; Âşıkpaşazâde 2013: 176; Chalkokondyles 2005: 192-194; Hadidi 2015: 194; Kemâlpaşazâde: 8a; Neşri 2008: 296; Oruç Beğ 2008: 67; Rûhi 1992: 442). Yunan Kronikleri, Padişahın bu vaziyette iken kaçmaya niyetlendiğini ve ağladığını belirtirler (Chalkokondyles 2005: 195; Spandunis 2015: 57). Savaş sırasında Kral Ladislas, II. Murad'ın bulunduğu tarafa saldırmış, ancak Koca Hızır adlı asker, Macar Kralı'nı öldürmüş ve başını kesip göndere dikmiş, bu manzara karşısında Haçlı askerleri bozulup dağılmışlardır (Anonim Gazavâtnâme 1989: 65-66; Âşıkpaşazâde 2013: 176-177; Chalkokondyles 2005: 195; Hadidi 2015: 194-195; Kemâlpaşazâde: 10a-10b; Neşri 2008: 296-297; Oruç Beğ 2008: 67; Rûhi 1992: 442). Varna Savaşı'nın müsebbibi olarak görülen Bizans'a karşı II. Mehmed, İstanbul'u kuşatmak düşüncesinde iken bu hareketin devlete zarar vereceğini düşünen Halil Paşa, II. Murad'ın tekrar tahta geri geçmesini istiyordu. Bu durumda Çandarlı Halil Paşa II. Murad taraftarı olarak konumlanırken, Çandarlı Halil Paşa'nın rakibi konumunda bulunan bazı devlet adamları II. Mehmed'in tahtta kalması gerektiğini düşünmekteydi (İnalçık 1954: 90-92). II. Mehmed'in yanında olan devlet ricali Halil Paşa'nın ihtiyatlı kişiliğine zıt olarak daha enerjik ve fetih taraftarı kişilerdi (İnalçık 1954: 84-86). Varna Savaşı'ndan sonra II. Mehmed'in saltanatı devam etmiştir. Fakat Vezir-i azam Çandarlı Halil Paşa ve devlet erkânından bazıları II. Mehmed'in yaşı ve tecrübesinden dolayı, II. Murad'ın tahta yeniden cülus etmesini arzu ediyordu (Doukas 2008: 197; Kâşifi 2005: 17-18; Kemâlpaşazâde: 15b; Tursun Bey 1977: 34-

35). Venedikliler, Varna Savaşı'ndan sonra yapılacak olan barış anlaşmasını II. Mehmed ile birlikte II. Murad tarafından da tasdik etmesini istemişlerdir (Imber 2007: 57). Buradan anlaşılacağı üzere diğer devletlerinde nazarında da meşru padişah hâlâ II. Murad'dı. Böylesi bir ortamda II. Murad'da tahtı bıraktığı için pişmanlık duymaktaydı ve bulunduğu bir mecliste aldığı alkolün de etkisi ile şu dörtlüğü dile getirmişti (Tursun Bey 1977: 35):

“Be kişi hey ne turfa iş ittün
İşün altun iken gümüş ittün
Getürüp on iki yaşar tanayı
Geçürüp yirüne kömiş ittün.”

Varna Savaşı zafer ile sonuçlanınca, İzladı Savaşı'ndan sonra II. Murad hakkında oluşan olumsuz siyasi tablo tersine dönmüştür (İnalçık 1954: 80). II. Murad tahta geçebilmek için uygun bir ortamın hazırlanmasını Halil Paşa'ya bırakmıştır (Tursun Bey 1977: 35). Halil Paşa gayretleri ile bir yeniçeri isyanı meydana getirmiş ve isyan sonucunda II. Murad tekrar tahta çıkmıştır (Anonim Tevârih-i Âl-i Osman 2011: 30; Kemâlpaşazâde: 16b-19b). İsyân sebebi olarak yeniçeriler, II. Mehmed'in saltanatının başından beri düşük ayarlı akçe basılmasını ve altı aylık ulufeleri ödenmemesini bahane etmişlerdi (İnalçık 1954: 95-96; İnce 2018: 87; Konstantinovic 2019: 57). Edirne yakınında bir tepeye çıkan yeniçeriler, İstanbul'da bulunan Yıldırım Bayezid'in evladı olan Şehzade Orhan'ın yanına gitmekle tehdit ediyorlardı (Kemâlpaşazâde: 18a). İsyân sırasında avda olan II. Mehmed, avdan dönerek isyancılarla bir araya gelmiş, isyancılar II. Murad'ın sağ olduğu müddetçe II. Mehmed'i hükümdar olarak görmediklerini söylemişler. Bunun üzerine Sultan II. Mehmed, yeniçerileri teskin etmiş ve ulûfelerine günde bir mangır zam yapmıştır (Konstantinovic 2019: 57-58). Zam miktarının yarım veya buçuk akçe olduğu malumatı da bulunmaktadır (Anonim Tevârih-i Âl-i Osman 1992: 74; Zinkeisen 2011: 526). İsyân neticesinde II. Murad tahta geri gelmiştir (Anonim Tevârih-i Âl-i Osman 1992: 74; Kemâlpaşazâde: 19b). II. Murad Osmanlı tahtına tekrar çıktığında, II. Mehmed ve devlet erkânı Sultan'ı karşılamışlar ve yaşananlar için af dilemişler, buna karşılık olarak II. Murad orada bulunanlara hitap etmiştir:

“Sizleri bağışlıyorum, fakat sevgili oğlum herhâlde yeniçerilerini gözetmelisin, zira bu senin ve senin bütün devletinin malıdır” (Konstantinovic 2019: 58).

Tarihte Buçuktepe Vakası olarak anılacak olan bu hadise ile yeniçeriler, Osmanlı tarihinde ilk kez isyan etmiş oldu (İnce 2018: 92). Bazı kaynaklarda ise bu yeniçeri isyanından söz edilmeden Varna Savaşı'nın hemen ardından II. Murad'ın tahta geçtiği ve II. Mehmed'in Manisa'ya gönderildiği ifade edilmektedir (Âşıkpaşazâde 2013: 177; Hadidi 2015: 196; Neşri 2008: 298). Bununla beraber Sultan II. Mehmed'in ava çıktığı

sırada, II. Murad Edirne'ye gelmiş ve bunun sonucunda II. Mehmed'in babasına tahtı bıraktığı aktarılmaktadır (Chalkokondyles 2005: 206; Oruç Beğ 2008: 70; Zinkeisen 2011: 526). Diğer bir bilgiye göre Halil Paşa, Zağanos Paşa, Şehabeddin Paşa ve diğer paşalarla beraber, beyler meşveret meclisi kurmuş ve II. Murad'ın tahta geri gelmesinin daha uygun olacağını II. Mehmed'e iletmışler ve bunun sonucunda II. Mehmed tahttan çekilmiştir (Rûhî 1992: 443). Kaşifi'de bulunan bilgiye göre Varna Savaşı ve sonrasında II. Mehmed'in tahtan çekildiğine dair bir bilgi bulunmamakla beraber, II. Murad'ın ölümüne kadar da saltanatını sürdürdüğüne dair bilgi mevcuttur (Kâşifi 2005: 16-43).

Yukarıda bahsedilen II. Murad'ın ordunun başına geçmesi ile alakalı mektup hadisesinin açıklığa kavuşturulması uygun olacaktır. Günümüzde bazı tarihçiler arasında, II. Mehmed'in babası II. Murad'a mektup ya da mektuplar yazarak tahta davet ettiğine dair bir düşünce bulunmaktadır. Bu bilgi bazı ufak tefek değişiklikler ile II. Mehmed'in ağzından babasına yazdığı ifade edilen mektup\mektuplardan yapılan bir alıntıya dayandırılır. Mektubun içeriğine dair günümüz Türkçesiyle şu şekilde bir ifade birçok yerde zikredilir:

“Baba, eğer padişah siz iseniz geliniz ve ordunun başına geçiniz. Yok, eğer padişah ben isem, size emrediyorum! Gelip ordunun başına geçiniz.”

Araştırmalarımız neticesinde bu mektubun içeriği hakkındaki en eski bilginin Kemâlpaşazâde'nin *Tevârih-i Âl-i 'Osmân* adlı eserinin VI. defterinde geçtiğini tespit ettik. Konuyla ilgili bu bilginin daha sonra eser kaleme almış, Hoca Sadeddin Efendi'nin (d.1536-7-ö.1599) ve Solak-zâde Mehmed Hemdemî'nin (d.1590-ö.1658) de Kemâlpaşazâde'yi kaynak alarak naklettikleri görülmektedir. Bahsi geçen bu mektup/mektuplar elimizde mevcut değildir veya II. Mehmed devri kaynaklarında bu ifadeleri içeren bir belgeye yer verilmemektedir. Kemâlpaşazâde'nin verdiği mektubun içeriğinde geçen bilgiler şu şekildedir:

“Eger bu diyâruün şehriyâriseñ külli-i vilâyetüni himâyet eyle ve eger r'aiyyet olmağa rağbet itdünise anuñ hükmüni r'âyey eyle Suñân-ı zamânuñ da'vetine icâbet idüb emr-i vâcibül' kabûline itâat eyle”

“Mülk-i hıfz eyle pâdişâh iseñ – emr-i şâhîyi tut sipâh iseñ
Farzdur kâfiriyle çünki gazâ – eyleme pâdişâhım istiğnâ”

“Farzdır kâfir ile çünki gazâ
Mülk-i hıfz eyle pâdişâh iseñ
Kıl itâat-ı r'aiyyet olunduksa
Emri şâhî tut-ı sipâh iseñ” (4a-4b).

Her ne kadar yukarıdaki satırlardaki bilgiler incelendiğinde gerçekten II. Mehmed tarafından II. Murad'a mektup gönderildiği şeklinde bir çıkarım yapmak mümkünse

de hakikatte tarihi gerçeklik bu bilgiyi tekzip eder. Zira daha önce yukarıda bahsedildiği üzere, Haçlı kuvvetleri, Osmanlı topraklarında ilerlerken II. Mehmed'in etrafında bulunan devlet ricali hemen ordunun başında hareket etmesini istiyorlardı (İnalçık 2019: 124-125). II. Mehmed'in yakınında bulunan Zağanos, Şehabeddin ve İbrahim Paşalar, II. Mehmed'in ordunun başında sefere gitmesi ile tahtını ve otoritesini sağlamlaştırmayı amaçlıyorlardı (İnalçık 1954: 80). Bu düşünceye karşı olan ve II. Murad'ı padişah olarak gören Çandarlı Halil Paşa ve bazı rical, II. Mehmed'i askeri harekâta liderlik etmesini engellemek için Karadeniz'den gelebilecek bir tehdiye karşı II. Mehmed'i seferden vazgeçirmişti (İnalçık 2019: 125). Sonrasında Manisa'ya gönderilen Kassâbzâde Mahmud Bey, II. Murad'ı ordunun başına geçmeye ikna etmiştir. II. Murad'ın, Edirne'ye geldiği haberini veren Çandarlı Halil Paşa'ya, II. Mehmed karşılık olarak şu cevabı vermiştir:

“Babamdan rica edesin kim, babam oturub Edrene'yi İstanbul keferesinden hıfz edüb ve ben Ungurus keferesi üzerine varub gazâ edem” (Anonim Gazavâtnâme 1989: 49).

Halil Paşa, II. Mehmed'in isteğini II. Murad'a iletemeyeceğini şu şekilde ifade eder:

“Şâhzâdem, Pâdişâh hazretine ben bu sözü demeğe kâdir değilim, hele elhamdülillâh Pâdişâhımız geldi, şimdiden gerü tedbir anundur, ol nice derse öyle olur. Zirâ bu düşmân ağır düşmandır ve Şâhzâdem sen dahi bir tâze gülsün, hemân sana lâyük olan budur ki, Pâdişâh'ın fermânı üzere hareket edüb ve sözden taşra çıkmayasın” (Anonim Gazavâtnâme 1989: 49-50).

Buna rağmen II. Mehmed ordunun başında sefere çıkma hususunda ısrarcı olunca II. Murad:

“Yok oğul bu sözü sen söyleme. Heman sen benim dediğim gibi eyle. Ol düşman bek düşmandır ben ona karşı varduğım da sen bu tahtı İstanbul keferesinden hıfz ede-gör ki, kim bilir iş niye varacaktır. Hemân sen du'âda ol” (Anonim Gazavâtnâme 1989: 50).

II. Murad, oğlunun sözlerinden Çandarlı Halil Paşa'yı sorumlu tutarak;

“Lala sen bir tedbir sâhibi 'âkil vezir olasın, sana düşer mi kim, bu 'âlemde fitne mâlâmaldır, niçün bu asıl sözü oğlanın ağzına verirsin” (Anonim Gazavâtnâme 1989: 50). Şeklinde sert sözlerle Çandarlı Halil Paşa'yı uyarmıştır.

Görülebileceği üzere II. Mehmed, babası II. Murad'ın ordunun başında sefere gitmesine karşı çıkmaktadır. Tursun Bey, *Târîh-i Ebü'l-Feth* adlı eserinde Halil Paşa ile II. Mehmed arasında geçen konuşmada şu ifadelerle aktarır:

“Ana cevâb u mukâvemet imkânı yok, meğer baban Sultân yirine gelmek ile mümkün ola. Beğlerün dahı ittifâkı bunun üzredür, ve maslahat bunı görürler. Düşmene karşı anları gönderesiz, siz dahı safânuzda olasız. Bu vâkı'a def olunduktan sonra yine saltanat sizündür” (Tursun Bey 1977: 35). Karşılık olarak II. Mehmed: “Bu ihtimâlat çün var imiş, “evvelü'l-fikr âhiru'l-amel” irşâdı ile amel itmek hoş degül midir? Bu, sehâfet-i re'y ve kusûr- ı tedbirden gayri degüldür.” (Tursun Bey 1977: 36).

Tursun Bey yaşananları bu şekilde aktarmakta olup anlaşılacağı üzere II. Mehmed bu değişiklikten memnuniyetsizdir. Tursun Bey anlatısında II. Mehmed'in direkt

tahttan çekildiğini ve Manisa'ya gittiğini söylemektedir (1977: 35). En sonunda II. Murad, Haçlılar ile karşılaşmak için hareket edince II. Mehmed, Vezir-i azam Halil Paşa ile İstanbul'dan gelebilecek tehditlere karşı Edirne'de kalmışlardır (Anonim Gazavâtnâme 1989: 50).

Buçuktepe İsyanı sonrasında Manisa'ya giden II. Mehmed, kendisini padişah olarak görmeye ve hareket etmeye devam etmiştir. Venedik ile Osmanlı Devleti arasında 1446 yılında imzalanan antlaşmayı hiçe sayarak Batı Anadolu topraklarına akınlar düzenlemeye başladı. II. Murad, bu antlaşmanın imzalanması için büyük çaba göstermişti. Bu nedenle Yusuf adlı bir adamını Manisa'ya göndererek oğlu Mehmed'in akınlarıyla ele geçirilen toprakların ve malların iadesini sağladı. Ayrıca takdir dolu bir mektupla oğlunu uyardı (İnalçık 1954: 104-105). Manisa'ya doğru yol alırken II. Mehmed, babasının padişahlığını tanımadığını ilan edercesine Ayasluğ/Selçuk'da kendi adına para bastırmıştı (İnalçık 1954: 104-105). Bu davranış aslında devlete karşı bir isyan anlamına gelmekteydi. Ancak tahtta geçecek tek varisin II. Mehmed olması sebebi ile bu hareket cezasız bırakılmıştı. Tursun Bey, II. Mehmed'in tahttan çekildikten ve Manisa'ya döndükten sonra dahi kendisini meşru padişah olarak gördüğünü ve babasını kaymakamı konumunda kabul ettiğini ifade eder:

“Hüsn-i rızâ ile atasın getürdi, saltanatın teslim itti. Ve kendüye Zağanoz Paşayı atabeg koştular. Envâ'-ı avâtıf-ı ve hüsn-i rızâ-yı vâlid ile ile Mağnisa'ya varub atası yerine oturdu, ma'nide atasın kâyim-makâm idindi” (Tursun Bey 1977: 36).

Bu durum aslında devlet için tehlikeli bir hal teşkil ediyordu. Tursun Bey devlet yönetimindeki iki başlılık ile ilgili şu ifadeleri kullanır: “*Bir memlekette fitne olur iki pâdişâh*” (Tursun Bey 1977: 34). Aslında Anonim Gazavâtnâme'de, II. Murad'ın oğlu II. Mehmed'i padişah olarak gördüğü açıktır. Varna Savaşı sonrasında Haçlılara ait olan savaş arabalarını ele geçiren Şahin Paşa'ya II. Murad: “*Güzel tedbir eyledin ki, Pâdişâh'a armagan gerekdir ki zîrâ biz bu gazâyâ oğlum Pâdişâh'ın niyetine eylemiş idik.*” demiş ve bu savaş arabalarını II. Mehmed'e yollanmasını istemiştir (Anonim Gazavâtnâme 1989: 67-68). Fetihnamelerin yazılması görevini II. Murad, II. Mehmed'e devretmiştir (Anonim Gazavâtnâme 1989: 69-70).

II. Murad'ın Varna Savaşı'nda ordunun başında olmasına II. Mehmed'in rızası olmadığı görülmektedir. Eğer II. Mehmed gerçekten kendi isteğiyle babası lehine tahttan çekilseydi babasının rızası hilafına bazı hareketler içerisinde bulunmazdı. II. Mehmed'in tahttan çekildikten ve Manisa'ya ulaştıktan sonraki faaliyetleri hırslı bir yapısı olduğuna işaret eder niteliktedir. Böylesi bir karaktere sahip bir şahsın kendi

rızasıyla tahttan çekilmek için babasını davet eden bir mektup yazması çok mümkün gözükmemektedir. Kemâlpaşazâde'nin VI. defterindeki ifadeleri II. Mehmed'in babası II. Murad'ı tahta davet ettiğine dair var olan mektup rivayete kaynaklık ettiği anlaşılmaktadır. Bu noktada şu soru ile karşı karşıyayız: *Tarihi tüm kayıtlar, II. Mehmed'in tahtı hatta ordu komutanlığını dahi babası II. Murad'a bırakmamak adına direndiğini göstermesine rağmen II. Mehmed'in babasını tahta davet etmek için bir mektup yazdığı rivayeti nasıl oluşmuş ve gelişmiştir?*

Osmanlı tarih yazıcılığında, yazarlar oluşturdukları eserlerin padişahları hoşnut etmesi beklenmektedir. Eser sahibi eserini padişaha sunduğunda karşılık olarak ödüllendirilmekteydi. Ayrıca padişahın hoşuna gitmeyecek bir durumda müellifin can güvenliğini tehdit edebilecek seviyede cezalar ile karşılaşması mümkündür. Fakat Kemâlpaşazâde eserini, II. Mehmed'in oğlu II. Bayezid zamanında padişahın görevlendirmesi neticesinde yazmıştır (Âşık Çelebi 2018: 116; Ayvansarâyî 1281(1865): 181; Mecdî 1989: 381). Bu durum Kemâlpaşazâde'yi eserini sunacağı II. Bayezid'e karşı sorumlu kılıyordu. Bu sebeple Kemâlpaşazâde'yi eserinde, II. Mehmed'in ordunun başında sefere gidemeyecek ve padişahlığı babasına bırakacak kadar yetersiz göstermesi gibi bir anlatım sergilemesi beklenemez. Bunun yerine Kemâlpaşazâde, yukarıdaki ifadeleriyle; devletin kaldığı zor dururumda II. Mehmed'in kendi iktidarından memleketin selameti için feragat edebilen, kendisinin yeteneklerinin farkında olan/özgüveni tam olan bir padişah portresi çizmeyi tercih etmiş olabilir. Böylece II. Mehmed bir darbeye tahttan indirilmiş bir padişah konumundan, devletin istikbali söz konusu olduğunda tahtını/şahsını feda etmekten çekinmeyecek fedakâr bir padişah olarak yüceltmış olabilir. Bir başka ihtimalde yine Kemâlpaşazâde'nin eserinin bir başka cildinde geçen bir anekdot üzerinden değerlendirilebilir. Kemâlpaşazâde, eserinin II. Mehmed dönemine tahsis ettiği VII. Defterinde ilginç bir rivayet nakleder. II. Mehmed, Şehzade Cem dünyaya geldiğinde ve müjdeli haber kendisine bildirildiğinde bu hadiseden hiç memnun olmaz hatta var olan şehzadeler ile hanedanın devamının sağlanabileceği, yeni şehzadenin ise devlet yönetimine dair istikbalde bir mücadele/kargaşa sebebi olacağı endişesiyle bebeğin beşiğine bir tekme atar. Şehzade Cem darbenin şiddetiyle bir baygınlık geçirir, ancak bir müddet sonra kendisine gelebilir (Kemâlpaşazâde 1991: 172-173). Görüleceği üzere basit bir muhakeme ile dahi bu rivayetin gerçek olamayacağı anlaşılır. Burada II. Bayezid devrinde II. Bayezid'in emriyle eser yazmış bir müellifin II. Bayezid ile Cem Sultan arasında geçen taht mücadelesinde kaybeden tarafın daha bebekliğinde babası tarafından dahi istenmediğini ifade etme gayreti söz konusudur. Yine

Kemâlpaşazâde, yaşadığı dönemden geçmişe gidip bir anlamda bir flashback (geriye dönme geleceğe sıçrama) yaparak, Cem Sultan'ın istikbalde girişeceği taht mücadelesinde haksız olacağına dair bu konuda tartışmasız en yetkili kişi olan II. Mehmed'i hakem yaparak hüküm verdirmiş olur. Anlaşılacağı üzere müellif de bir insandır ve bazen devleti korumak, bazen meşru padişahın iktidarını meşrulaştırmak, bazen de kendisini korumak gibi insanî hislerle hareket edebilir. Bu çalışmaya konu olan mektup gönderme hadisesinde Kemâlpaşazâde'nin bir yandan II. Murad'ı devletin bekası için tahtından feragat etmeyi ve yine ihtiyaç halinde de vazifeden kaçmayan bir padişah olarak konumlandırma gayreti söz konusudur. Yine Kemâlpaşazâde bu rivayetiyle istikbalin cihan fatihi olacak II. Mehmed'i Osmanlı tarihinin ilk darbesiyle tahttan indirilmiş padişahı olma durumundan kurtarma gayreti söz konusudur. Kemâlpaşazâde'de geçen mektubun içeriğine benzer ifadeler, Hoca Sadeddin ve Solakzâde'nin tarihlerinde de geçmektedir. Bahsi geçen bu eserler dışında daha modern dönemlerde tarih eserleri kaleme almış müelliflerin de bu sorgulamaksızın mektup gönderme hikâyesini aktarmaya devam ettikleri görülür. Örneğin; Joseph Von Hammer (1983: 220), İsmail Hami Danişmend (1971: 214), Mustafa Cezar (2010: 334) ve Ahmet Şimşirgil (2013: 73)'in eserlerinde ilk kez Kemâlpaşazâde'nin eserinde rastlanan hikâyenin nakledildiği görülür.

Sonuç

Tarih belge ve kaynakların kullanılması ile ortaya çıkarılan bir bilim dalıdır. Bu sebeple geçmişin tanıklıklarının/geçmişe dair bilgi veren kaynakların iyi bir tahlil ve tenkid süzgecinden geçirilmesi gerekmektedir. II. Murad'ın tahta çağırılması hadisesinde II. Mehmed tarafından kendisine gönderildiği ifade edilen mektuba dair ulaşabildiğimiz en eski kaynak Kemâlpaşazâde'nin *Tevârih-i Âl-i 'Osmân* adlı eserinin VI. defteridir. Bu eser kendinden sonra gelen bazı eserlere de kaynaklık etmiştir. Üstelik mektup gönderme hikâyesini aktaran Kemâlpaşazâde'nin eserini II. Bayezid zamanında yazdığı hatırdâ tutularak mesele değerlendirilmelidir. Kemâlpaşazâde, eserini ithaf ettiği II. Bayezid'in meşruiyetine hâlel getirebilecek bir anlatımdan uzaklaştığı açıktır. Çünkü erken Osmanlı tarih yazıcılığında asıl olarak padişahı memnun etmek ve devletin gücüne zarar verici anlatımdan uzak durmak en önemli mesele idi. Bu kaygıyı içinde barındırdığını düşündüğümüz Kemâlpaşazâde'nin eserini sunacağı II. Bayezid'e babasının tecrübesizliği ve yaşından dolayı tahtan hâl edildi diyerek bir anlatımda bulunması uygun olmazdı. Osmanlı Devletinin yetiştirmiş olduğu büyük bir âlim olan Kemâlpaşazâde'nin sunduğu bilginin de muteber olması beklenirdi. Buna göre Osmanlı devri müellifleri ve bazı önemli

modern Osmanlı tarih yazıcıları da bu mektup hakkındaki bilgiyi kullanmış olmaları uygun görülmelidir.

Varna Savaşına ilk elden eser olan ve sonra gelen kroniklere de en önemli kaynaklığı sağlayan Anonim Gazâvatnâme adlı kitapta böyle bir bilgi bulunmamakta olup aksine bu hikâyeyi tekzip eden bilgiler ihtiva ettiği görülmüş, ayrıca devrin diğer kaynaklarında da Kemâlpaşazâde'yi destekleyici bir ifade ile karşılaşılmamıştır. Sonuç olarak bu mektup anlatısının Osmanlı kaynaklarında çok az yer aldığı görülmüştür ve bu bilginin devrin ihtiyaçlarının karşılanması amacı ile oluşturulduğu anlaşılmıştır.

Kaynakça

- Anonim Tevârih-i Âl-i Osman (687-920\1288-1514)* (2011), (A. İğci, Haz.). İstanbul: Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Tarihi Ana Bilim Dalı Yeniçağ Tarihi Bilim Dalı.
- Anonim Tevârih-i Âl-i Osman* (1992), (F. Giese Neşr). (N. Azamat, Haz.). İstanbul: Marmara Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Anonim (1989). *Gazavat-ı Sultan Murad B. Mehemed Han: İzladi ve Varna Savaşları (1443- 1444) Üzerinde Anonim Gazavâtname* (H. İnalçık-O. Mevlüd, Haz.). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Âşık Çelebi (2018), *Meşâ'irü's-Şu'arâ* (F. Kılıç, Haz). Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Âşıkpaşazâde (2013), *Âşıkpaşazâde Tarihi [Osmanlı Tarihi (1285-1502)]* (N. Öztürk, Haz). İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları.
- Ayvansarayî, Hüseyin (1281([865]), *Hadakatü'l-Cevamî*. İstanbul: Matba'a-i Âmire.
- Cezar, Mustafa (2010), *Mufassal Osmanlı Tarihi*. (Cilt: I). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Chalkokondyles, Laonikos (2005), Laonikos, *Laonikos Chalkokondyles'in Kroniği ve Değerlendirilmesi (V.VII Bölümler)* (F. Kırıldökme Mollaoğlu, Haz). Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Ortaçağ Bilim Dalı.
- Danişmend, İsmail Hamî (1971), *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*. (Cilt: 1), İstanbul: Türkiye Yayınevi.
- Doukas, Mikhael (2008), *Tarih, Anadolu ve Rumeli 1326-1462* (N. Başgelen, Ed.) (B. Umar, Çev.). İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

- Emecen, Feridun M. (2019), *Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluş ve Yükseliş Tarihi (1300-1600)*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Bakanlığı.
- Enverî (2012), *Düstûrnâme-i Enverî (19-22. Kitaplar)* (N. Öztürk, Haz.). İstanbul: Çamlıca Basım Yayın.
- Hadîdî (2015). *Hadîdî Tarihi, [Manzum Osmanlı Tarihi] (1285-1523)* (N. Öztürk, Haz.). İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları.
- Hammer, V. Joseph (1983), *Büyük Osmanlı Tarihi* (M. Çevik- E. Kılıç, Haz.). (M. Ata, Çev.). İstanbul: Üçdal Neşriyat.
- Hoca Sadettin Efendi (1279(1862-1863), *Tacüt't-Tevarih, I*. İstanbul: Tab'hâne-i 'Âmire.
- Imber, Colin (2007), *Varna Savaşı* (A. Arel, Çev.). İstanbul: Kitap Yayınevi.
- İnalcık, Halil (1954), *Fatih Devri Üzerinde Tetkikler ve Vesikalar I*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- İnalcık, Halil (2019), *İki Karanın Sultanı, İki Denizin Hakanı Kâyser-i Rûm Fâtih Sultan Mehmed Han*. (T. Ulaş, Ed.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- İnalcık, Halil (2006), Murad II. İstanbul: *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (Cilt: XXXI). 164-172.
- İnce, Yunus (2018) Sultanın İsyankâr Kullarının İlk İsyanı: Buçuktepe Vakası (1446), *History Stuides International Journal of History*, X/5, s. 83-101.
- Kâşifi (2005), *Gazânâme-i Rûm* (M. E. Esmail, Haz). İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Ortaçağ Tarihi Bilim Dalı.
- Kemâlpaşazâde, *Tevârih-i Âl-i Osmân VI. Defter*, Nationalè Biblioteque de France, MS. Turc. 157.
- Kemâlpaşazâde (1991), *Tevârih-i Âl-i Osman, VII. Defter*, haz. Şerafettin Turan, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Konstantinovic, Konstantin. Mihayloviç (2019), *Yeniçeriler ve Bir Yeniçerinin Hatıratı* (K. Beydilli, Haz.). İstanbul: Pınar Yayınları.
- Mecdi Mehmed Efendi (1989), *Şakaik-ı Nu'maniye ve Zeyilleri Hadaiku's-Şakaik* (A. Özcan, Çev.). (Cilt: 1), İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Menage, V. L. (1984), *Sultan II. Murad'ın Yıllıkları*. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi, 33, 79-98.
- Mevlânâ Mehmed Neşri (2008), *Cihannümâ [Osmanlı Tarihi (1288-1485)]* (N. Öztürk, Haz.). İstanbul: Çamlıca Yayınları.
- Ocak, Ahmet Yaşar (2017). *Osmanlı İmparatorluğu'nda Marjinal Sufilik-Kelenderiler-XIV-XVII. Yüzyıllar*, İstanbul: Timaş Yayınları.

- Oruç Beğ (2008), *Oruç Beğ Tarihi [Osmanlı Tarihi-1288-1502]* (N. Öztürk, Haz.). İstanbul: Çamlıca Yayınları.
- Rûhî (1992), Rûhî Tarihi. (H. E. Cengiz& Y. Yücel, Nşr.). *Belgeler Dergisi*, XIV/18, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 359-472.
- Solak-zâde Mehmed Hemdemî (2015), *Solak-zâde Tarihi'nin Tahlili ve Metin Tenkidi* (S. Lokmacı, Haz.). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı.
- Spandunis, Theodoros (2015), *Osmanlı Sultanları* (D. M. Nicol, Haz.). (N. Balta, Çev.). İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Şimşirgil, Ahmet (2013), *Kayı II Osmanlı Tarihi\Cihan Devleti*, İstanbul: Timaş Yayınları.
- Tursun Bey (1977), *Târîh-i Ebü'l-Feth* (M. Tulum, Haz.). İstanbul: İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları.
- Zinkeisen, J. W. (2011), *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi 1*, (E. Afyoncu, Ed.) İstanbul: Yeditepe Yayınevi.